

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ТЕЛЕВІЗІЙНОГО МОВЛЕННЯ

Інститут міжнародних відносин при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, E-mail: wjulia@iptelecom.net.ua

Проаналізовано процес становлення міжнародно-правового механізму регулювання безпосереднього телевізійного мовлення. Виділені три етапи розвитку такого механізму. Увагу зосереджено на третьому етапі, який характеризується налагодженням все тісніших зв'язків з приватним сектором та зміною самого підходу до надання послуг безпосереднього телевізійного мовлення. Висвітлено основні проблеми і тенденції цієї сфери правовідносин.

З часу запуску першого космічного апарату "Супутник-1" в 1957 році одразу ж постало питання про можливість здійснення радіозв'язку в космосі. Перші ж вдалі експерименти дозволили науковцям говорити про можливість трансляції телевізійних передач за допомогою таких космічних апаратів. Враховуючи специфіку міжнародних відносин тих часів, а саме формування першочергових принципів і норм міжнародного космічного права, орієнтування держав на здійснення глобальних політичних програм, швидке впровадження нових космічних технологій, та ідеологічне протистояння, можна з впевненістю стверджувати, що безпосереднє телевізійне мовлення викликало неабиякий інтерес всієї міжнародної спільноти, який не вщух і в наш час. З одного боку використання такої технології сприяє утвердженню міжнародного іміджу розвинутої космічної держави, а з іншого – надає безмежні можливості з передачі певної інформації на величезні території без врахування державних кордонів. У зв'язку з цим, представляється актуальним виділити основні етапи становлення міжнародно-правового механізму регулювання безпосереднього телевізійного мовлення та дослідити особливі риси притаманні кожному з них.

Першопочатково тільки одна міжнародна організація – Організація Об'єднаних Націй (надалі ООН) була здатна об'єднати зусилля держав з розробки механізму правового регулювання такої нової сфери їх діяльності. Тому, на думку автора, першим етапом можна вважати розробку міжнародно-правових документів у сфері регулювання безпосереднього телевізійного мовлення у рамках ООН, з врахуванням впливу на цей процес її спеціалізованих органів, як то Міжнародного союзу електров'язку (надалі МСЕ) і Організації ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Так, в 1961 році Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції 1721 (XVI) [1] від 20 грудня 1961 року заявила про свою переконаність у тому, що саме Організація Об'єдна-

них Націй повинна служити координаційним центром для міжнародної співпраці в дослідженні і використанні космічного простору в мирних цілях та вперше наголосила на необхідності забезпечення доступу до використання зв'язку за допомогою супутників для всіх держав на загальній основі, що виключає дискримінацію. Передбачалося, що таке безпосереднє телевізійне мовлення буде використовуватися для трансляції освітніх програм у школах. Щодо використання інших видів послуг, як то трансляція розважальних програм, було висловлено занепокоєння через високу вірогідність завдання шкоди у разі неправомірного використання та зловживання цим новим засобом масової інформації [2]. Наступним питанням, що потребувало негайного вирішення, було визнано охорону авторських прав при використанні безпосереднього телевізійного мовлення. Наслідком обговорень стало прийняття 16 грудня 1970 року Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 2733 (XXV) про міжнародне співробітництво з використання космічного простору в мирних цілях, яка акцентувала увагу на необхідності для держав-членів, регіональних і міжнародних організацій, включаючи асоціації мовлення, розширювати і заохочувати міжнародну співпрацю на регіональному і інших рівнях з тим, щоб всі сторони могли приймати участь у створенні і експлуатації регіональних служб мовлення за допомогою супутників [3].

Наступним кроком було прийняття в 1972 році Декларації керівних принципів з використання мовлення через супутники для вільного розповсюдження інформації, розвитку освіти і розширення культурних обмінів [4]. Вона містила положення щодо необхідності регламентації розвитку мовлення через супутники на основі принципів і норм міжнародного права, поваги до суверенної рівності всіх держав при мовленні через супутники, забезпечення свободи мовлення від політики, забезпечення поваги прав окремих осіб

і неурядових організацій. Особливо підкреслювались такі аспекти, як важливість дотримання принципів свободи інформації, недискримінації та співробітництва, а також необхідність забезпечення фактичної точності інформації шляхом зазначення органу, що несе відповідальність за програму і джерела інформації. В цей час, швидке поширення використання супутників при відсутності всесвітньої системи попередження несанкціонованого доступу до сигналів, що ними передаються, спонукало до прийняття міжнародною спільнотою Конвенції 1979 року про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники [5]. Дана Конвенція зосереджує увагу на забезпеченні інтересів авторів, авторів-виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. Таким чином започатковано основу для включення безпосереднього телевізійного мовлення у сферу забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Найбільш довготривалим і дискусійним був процес вироблення міжнародного документу про Принципи використання державами штучних супутників Землі для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення [6], остаточно прийнятий Резолюцією ГА ООН 37/92 в 1982 році. Цим документом підтверджено необхідність дотримання принципів суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи держав, свободи інформації, недискримінації та співробітництва. Констатується принцип отримання попередньої згоди на здійснення міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення, який ґрунтується на суверенному праві держав контролювати потік інформації у межах своєї території. Тобто держава, яка має намір створити або санкціонувати створення служби міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення за допомогою супутників, повинна негайно повідомляти про такий намір державу або держави, які вважаються такими, що приймають передачі, і негайно вдаватися до консультацій з будь-якою з цих держав на її прохання. Таким чином служба міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення за допомогою супутників створюється тільки після виконання зазначених умов і на основі угод і/або домовленостей, які узгоджуються з застосовуваними документами Міжнародного союзу електрозв'язку.

Таким чином, можна зазначити, що перший етап становлення міжнародно-правового механізму регулювання безпосереднього телевізійного мовлення характеризувався наявністю одного міжнародного центру з прийняття міжнародно-правових документів. Серед особливостей пред-

метного регулювання слід відзначити, що основний акцент направлено на закріплення основних принципів здійснення такої діяльності та окреслення кола проблем, які потребують свого подальшого уточнення і закріплення. Наразі зазначений вище міжнародний документ про Принципи використання державами штучних супутників Землі для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення був останнім прийнятим з цього питання у рамках ООН. В подальшому питання правового регулювання даного виду космічної діяльності побічно були предметом обговорення у ході Конференцій ООН з дослідження і використання космічного простору в мирних цілях (ЮНІСПЕЙС-82 [6] і ЮНІСПЕЙС-III [1]).

Другий етап починається з інтенсифікацією процесу становлення системи міжнародних організацій з практичного застосування досягнень космонавтики, як то ІНМАРСАТ, Євтелсат, Інтерсупутник, Інтелсат. В загальному контексті акцент регулювання переноситься на вирішення конкретних, найчастіше технічних питань забезпечення безпосереднього телевізійного мовлення. Налаштовуються перші системи з надання послуг безпосереднього телевізійного мовлення, але вже на комерційній основі. Значне ускладнення технологій, що використовуються у даному виді діяльності призводить до активізації міжнародної діяльності цілого ряду організацій зі стандартизації: Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), Міжнародна електротехнічна комісія (IEC), Європейський інститут стандартизації електрозв'язку (ETSI) та інші. Посилюються інтеграційні тенденції у Європі. Так, в 1959 році створено Європейську регіональну організацію з телекомунікацій (СЕРТ, European Conference of Postal and Telecommunications Administrations). Однак найбільший внесок на цьому етапі належить Європейському космічному агентству (ЄКА). Серед прийнятих у цей час міжнародно-правових документів з регулювання безпосереднього телевізійного мовлення слід відзначити прийняття в 1989 році Європейської конвенції з транскордонного телебачення [7] з поправками 1993 року та Модельного закону "Про транскордонне супутникове телевізійне мовлення і міжнародний супутниковий інформаційний обмін", прийнятого в 1998 році на пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-членів СНД. Разом з цим, виникає необхідність розробки міжнародної системи контролю за вже введеними в експлуатацію системами з надання послуг безпосереднього телевізійного мовлення та контролю за використанням обмежених природних ресурсів, якими є радіочастоти і позиції на

геостационарній орбіті. У зв'язку з цим посилюється роль МСЕ. Так, його діяльність у цьому аспекті здійснюється за трьома основними напрямками: ефективне використання діапазону частот радіохвиль у світовій системі телекомунікаційного зв'язку, справедливий доступ всіх держав до орбіти геостационарних супутників та зменшення випадків шкідливих перешкод між супутниковими системами [8].

В рамках МСЕ розроблено систему розподілу радіочастот та процедуру одержання прав на використання смуг частот для супутникових телекомунікаційних систем, введено класифікацію частот за різними категоріями та визначено основні види служб зв'язку. Значну увагу звернено також на регламентацію використання різних видів телекомунікаційних земних сегментів, як складової частини супутникових телекомунікаційних систем. Разом з цим спостерігається зменшення зацікавленості в розгляді даної проблематики з боку міжнародних неурядових організацій, як то Асоціації МП, Міжнародного інституту космічного права та ін.

Серед інших особливостей другого етапу становлення міжнародно-правового механізму регулювання безпосереднього телевізійного мовлення слід відзначити стрімкий розвиток космічної техніки, збільшення кількості держав здатних здійснювати космічну діяльність, підвищення глобального взаємозв'язку та взаємозалежності держав, впровадження нових сфер застосування супутникових телекомунікаційних систем, підвищення ролі приватного сектору та переорієнтування космічної галузі на комерційну основу.

За цих умов відбувається перехід до третього етапу становлення міжнародно-правового механізму регулювання безпосереднього телевізійного мовлення, який характеризується налагодженням все тісніших зв'язків з приватним сектором та зміною самого підходу до розуміння космічного об'єкту. Через те, що сьогодні системи супутникового зв'язку створюються не лише в рамках міжнародних організацій, а й в рамках національних державних і приватних компаній, у структурі міжнародних організацій відбулися значні зміни, не зважаючи вже на певну цільову переорієнтацію таких організацій. Загалом, вимоги забезпечення конкурентоспроможності призвели до того, що при збереженні статусу міжнародних організацій, у їх складі виділені приватні компанії з метою надання цілого комплексу телекомунікаційних послуг на комерційній основі. З іншого боку, значна кількість приватних компаній стала основним інвестором у

ряді сегментів космічного ринку, як то сектор надання послуг безпосереднього телевізійного мовлення. Це в свою чергу призвело до необхідності розробки міжнародної системи з забезпечення захисту прав інвесторів. Відображенням цих тенденцій стала розробка Міжнародним інститутом уніфікації приватного права в 2001 році Кейптаунської Конвенції про міжнародні гарантії стосовно рухомого обладнання і Проекту протоколу до неї з питань, які стосуються космічного майна (надалі космічний протокол). Так запропонований космічний протокол [9] має на меті забезпечення матеріальних інтересів інвестора, який буде надавати інвестиційні ресурси для проектів, пов'язаних з космосом. Ключовим питанням космічного протоколу є введення поняття космічного майна, яке є ширшим відносно поняття космічний об'єкт, що звичайно використовується у діючих нормах міжнародного космічного права. Даний протокол повинен закріпити можливість переходу права власності на космічне майно, переходу права управління та поновлення у володінні. Однак, з іншого боку, швидкий прогрес у сфері зв'язку та інформації та його направленість на отримання практичної вигоди сприяв розширенню розриву між тими, хто може користуватися відповідними технологіями і тими, хто позбавлений такої можливості. У зв'язку з цим, знов зростає роль ООН з забезпечення рівного, справедливого і ефективного доступу до космічних технологій.

Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що існуючий міжнародно-правовий механізм регулювання безпосереднього телевізійного мовлення не створює достатніх правових підстав для всебічного регулювання такої діяльності. Наявні міжнародно-правові документи поряд з закріпленням загальних принципів правового регулювання у сфері телекомунікацій не визначають шляхів врегулювання цілого ряду практичних питань. Таким чином можна стверджувати, що назріла необхідність вироблення нових підходів та закріплення уніфікованих норм використання супутників зв'язку для надання послуг безпосереднього телевізійного мовлення як на рівні ООН і її спеціалізованих установ, так і на рівні міжнародних організацій і держав, з врахуванням практики приватних юридичних осіб у цій сфері правовідносин.

Література

1. *United Nations Office for Outer Space Affairs* http://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_16_1721R.pdf >
2. Там само. - <.../pdf/gares/ARES_25_2733R.pdf>.
3. Там само. - <.../oosa/en/unisp-3/index.html>.

4. Эммин В.Г. Космические аппараты и МП. М., “Знание”, 1972.-63 с.
5. Національне космічне агентство України <<http://www.nkau.gov.ua>>
6. Yearbook of the UN 1982: Volume 36/Department of public information UN.- New York:UN,1986.-1716 p.
7. Європейська конвенція про транскордонне телебачення 1993 р. // Космічне право України: Збірник національних і міжнародних правових актів/ Упоряд.: І.П. Андрушко, О.В. Беглий; Відп. ред. Н.Р. Малишева

- та Ю.С. Шемшученко.-3-те вид., переробл. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2001.- С.146-168.
8. Жуков Т. Правове аспекты использования искусственных спутников для целей метеорологи и радиосвязи. М., “Наука”, 1970, 172 с.
9. International institute for the unification of private law/ Convention on international interests in mobile equipment/ Preliminary draft protocol on matters specific to space assets <http://www.unidroit.org/english/workprogramme/study072/study072j/72j-13rev-e.pdf>>.

Ю.А. Волошко

Основные этапы становления международно-правового механизма регулирования непосредственного телевизионного вещания.

Проанализирован процесс становления международно-правового механизма регулирования непосредственного телевизионного вещания. Выделены три этапа развития такого механизма. Внимание сосредоточено на третьем этапе, который характеризуется установлением всё более тесных связей с частным сектором и изменением самого подхода к предоставлению услуг непосредственного телевизионного вещания. Освещены основные проблемы и тенденции этой сферы правоотношений.